

La jaça de Morens l'any 1882

Des del puig de Coma Armada es domina tota la conca del Ter, des de son naixement fins a Camprodon. A Setcases comencen los boscos de pins i avets. És un país molt trencat i escabrós. Teníem al davant les cingleres granítiques de Gran de Fajol; és un puig molt alt (2.700 metres), blanquíssim per sa abundància de roques de quars; té la forma d'un gra de fajol. Més allà, lo coll de la Marrana, que divideix la conca del Ter amb la del Freser. Al nord-oest, lo grandíós puig de Besibers (altitud 2.850). Eixes muntanyes formen un semicírcol, lo qual enclou la pintoresca vall de Morenç i Ulldeter. Son aspecte salvatge i grandíós, amb sos pins (1) torçuts per les tormentes, sos cingles espantosos, ses clapisses (2) d'imponents penyes granítiques, ses nombreuses cascates, fonts del riu Ter, sa verda vegetació de boixerica (3), fan de Morenç una de les valls més admirables de nostres Pirineus.

De Camprodon a la jaça de Morenç, remuntant sempre lo Ter, és cosa de cinc a sis hores. De Camprodon se segueix lo camí de Setcases i, d'eix punt a la jaça, amb tres horetas s'hi va. Pertot se pot anar a cavall. Los aficionats a caceres i excursions que estiuegen a Camprodon haurien de fer construir a prop de la jaça de Morenç una barraca o xalet de fusta per poder-hi passar alguns dies amb comoditat. Morenç és lo centro de caceres d'isards, llebres i perdius blanques, i centro d'excursions per recórrer los Pirineus fins a Puigmal (4).

Després d'haver dinat, emprenguérem la baixada cap a la jaça de Morenç, nostre quarter general. Prenguérem possessió de la gran barraca del mig, bastant espaiosa per cabre-hi tots. Totes les jaces de l'alta muntanya contenen, además de les barraques de cada pastor, una barraca més gran a on se reuneixen quan fa mal temps, consistint en quatre parets de pedra seca i gleva, un baix teulat de barres de pi cobert de rama i terra, un forat al cantó per lo fum i un altre més gran que serveix de porta, per lo qual se té que entrar tot ajupit. Per jaç, bàlecs (5) i rama de pi. A la nit no s'hi té fred, però lo que impedeix d'aclucar l'ull són les puces; després un s'hi acostuma, perquè un hom se troba tan rendit de fatiga que no se senten picar. He recorregut bastant los Pirineus i en totes les barraques de pastor he trobat les mateixes puces, puces petites i vermellenques, que claven una fiblada insuportable. Además d'això hi sol haver ratolins blancs que vos corren per la cara i es fiquen per les butxaques i sarrons, rosegant tot lo que troben.

Després de descarregat lo bagatge, anàrem per llenya i pel ranxo del vespre, puix que els caçadors d'isards nos arribarien afamats. Amb Monsieur Mase i don Josep anàrem a recórrer los voltants de la jaça. La jaça de Morenç no té la importància de la del pla de Can Magre. Lo bestiar que hi ha perteneix al riberal de Camprodon i Setcases. Cinc pastors amb lo majoral menaven un ramat d'uns tres mil caps de bestiar de llana, amb algunes cabres. Además, més avall de Morenç hi ha la barraca de la vacada i de l'eugassada. A l'estiu, durant lo juliol i agost, eixes verdes i

florides muntanyes són poblades per infinitat de ramats que animen lo paisatge i donen alegria. Viuen en llibertat i, quan baixen, cap al quinze de setembre, tot lo bestiar és gras i dóna gust veure'l.

Cap al vespre arribaren nostres caçadors. També arribà lo ramat amb sos pastors i cans. Los convidàrem i sopàrem tots a l'entorn d'un gran foc, puix feia fred (tres graus sobre zero [Réaumur]). Però quina gana tothom! Quin bon humor! Quina alegria! La botella passava de mà en mà i donava gust de veure xerricar.

—Havem vist nou isards —deia en Borrat—, los tenim als cingles de Gra de Fajol! Quina bona cacera que es prepara per demà!

Ne voleu, de cuentos de caceres! Cada u contava la seva, fins don Josep, que relatà altra vegada la mort de son bernat pescaire: era a l'estany de la Podrida, havia mort un rascló (6) quan vegé a gran distància un aucellàs plantat sobre un roc, una cama arreplegada sota el ventre, immòbil. Caminà arrossegat més d'un quart per poguer sortir-li a tiro.

—Lo tinc embalsamat sobre la calaixera del menjador —deia—, entre el retrato d'Espartero i de la meva senyora. Sembla que encara és viu.

Lo majoral sospirava per la mort tràgica de la millor euga de l'eugassada.

—Com va ser? —li preguntàrem.

—No me'n parlin! Fou per culpa nostra: l'altra nit, envers les tres del matí, nos despertà la cridadissa dels cans; lo bestiar s'arremolinava dintre la jaça, sentia la ferum del llop que rodava per allí prop. Sortírem, i amb nostres crits fugí, seguit pels cans, i tot esporuguit s'encinglà en los cingles de Gra de Fajol. Los cans lladraven al peu del cingle. Lo llop havia seguit un estret relleu(7), i arribat al cap no podia anar més enllà. Un dels pastors, amb son bastó ferrat, pujà per un canal del cingle i seguí lo mateix relleu que havia seguit lo llop. Eixos relleus del cingle són impracticables, únicament los isards los recorren amb facilitat, puix és son país, i cap bèstia los hi disputa l'herba que hi troba. Nostre pastor, calçat d'esclops, trobà al principi bon accés; però lo relleu s'anava fent estret; s'arripava amb lo llistó(8) de la penya i causava esglai al veure'l a aquella altura de cent metres, enmig del cingle quasi tallat a pic. A l'arribar, amb grans treballs, a prop del llop, agarrat d'una mà amb lo llistó i de l'altra amenaçant lo llop amb sos crits i bastó: "Oh, Oh! Traïdor! Mala bèstia! Oh! Oh! Uix!", lo qual amb lo pèl eriçat li reganyava amb roncs espantosos. Allavors vegérem lo gran perill que corria, puix acorralat lo llop i volguent passar, havia d'anar lo pastor daltabaix, tant lo pas era estret. A l'últim, lo llop espantat per nostres crits i per la cridadissa dels cans féu un eforç per passar donant gran sacudida al pastor, lo qual tingué la sort d'apartar-lo amb son bastó, i caigué lo llop daltabaix, al peu del cingle. Tornà lo pastor a seguir lo relleu, arribà amb nosaltres encara pàlid i tremolant. L'esglai se tornà alegria al veure estirat aquell lloparro, un masclàs dels grossos. Lo volguérem portar a Setcases per escorxar-lo i captar-lo per los pobles(9); vegérem una euga allí prop que pasturava, i sense cap reflexió, li carregàrem a sobre. L'euga, al sentir-se lo llop a sobre i sa ferum, s'espantà, nos escapà i es tirà al mig de la clapissa, a on se va colltrencar.

La lluna argentava los cims que nos rodejaven, no feia ni un alè d'aire; eren les nou del vespre. Tots estàvem rendits de fatiga i de son. Los pastors se dirigiren a ses barraques i nosaltres també a la nostra. Hi cabiem tot just,

de modo que quan fórem tots aplaçats i estirats, amb treballs nos podíem girar. De prompte es féu silenci, interromput solsament per los ronxets i les puces.

Notes:

- (1) *Pinus uncinata*. Pi negre.
- (2) Enderrocs.
- (3) *Rhododendron ferrugineum*.
- (4) Los pastors de Setcases cuidarien del xalet i, com a Suïssa, l'excursionista trobaria la rica llet de cabra i de vaca que tan abunda en aquella jaça.
- (5) *Genista pilosa*, lleguminosa.
- (6) És auell de passa, semblant a la guatlla maresa.
- (7) Relleix [Nota de l'editor]
- (8) Herba llarga i resistent. Crec que és l'*Avena montana* (gramínees).
- (9) Escorxat lo llop, se li deixa el cap, s'omple de palla, es torna a cosir la pell, se l'empala i lo porten pels pobles a captar. Tothom dóna: qui ous, llangonisses o diners. És la costum.

BOSCH DE LA TRINXERIA, *Carles Excursions i caceres en los alts Pirineus catalans*, dins *Records d'un excursionista* [a cura de David Prats], Figueres, Brau, 2005, p.128-131.